

2. Шмагалю Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ– середини ХХ століття: структурування, методологія, художні позиції / Шмагалю Р. Т. ; Львівська національна академія мистецтв. – Л., 2005. – 228 с.
3. Шумегі С. С. Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну. Історія дизайну меблів та інтер'єра: навчальний посібник / Шумегі С. С. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 298 с.

REFERENCES

1. Borodaev D. Veb-sait kak ob"ekt graficheskogo dizaina [Website How object graphic design]. dis. kand. Iskusstvovedeniya, Kharkov, 2004, 232 p.
2. Shmahalo R T. Mystets'ka osvita v Ukraini seredyny XIX – seredyny XX stolittya: strukturuvannya, metodolohiya, khudozhni pozysiyi [Art Education in Ukraine in mid XIXth mid-XXth century: structure, methodology, artistic positions] / Shmahalo R. T., L'vivs'ka natsional'na akademiya mystetstv, Lviv, 2005, 324 p.
3. Shumeha S. S. Dyzayn. Istoriya zarodzhennya ta rozvytku dyzaynu. Istoriya dyzaynu mebliv ta inter"year [Design. History of origin and development of design. The history of furniture design and interior: Tutorial]. Navchal'nyu posibnyk. Kyiv: Tsentr navchal'noyi literatury, 2004, 298 p.

УДК 378 (075)

С. П. ПАВХ, І. І. ПАВХ

РОБОЧИЙ ЗОШИТ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Розглянуто самостійну роботу як чинник активізації пізнавальної діяльності студентів. Констатовано підвищення творчої активності та пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення фахових дисциплін з використанням робочого зошита. Встановлено основні підходи до визначення структури та змісту робочого зошита з фахових дисциплін. Доведено, що застосування робочого зошита в самостійній роботі студентів сприяє закріпленню і розширенню знань, розвиває у майбутніх фахівців творче мислення, активізує їх навчальну діяльність.

Ключові слова: робочий зошит, самостійна робота студентів, структура робочого зошита, трудове навчання, навчальний процес.

С. П. ПАВХ, И. И. ПАВХ

РАБОЧАЯ ТЕТРАДЬ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

Рассмотрено самостоятельную работу как фактор активизации познавательной деятельности студентов. Констатировано повышение творческой активности и познавательной деятельности студентов в процессе изучения специальных дисциплин с использованием рабочей тетради. Установлены основные подходы к определению структуры и содержания рабочей тетради с профессиональных дисциплин. Отмечено, что использование рабочей тетради в самостоятельной работе студентов содействует укреплению и расширению знаний, развивает в будущих специалистов творческое мышление, активизирует их учебную деятельность.

Ключевые слова: рабочая тетрадь, самостоятельная работа студентов, структура рабочей тетради, трудовое обучение, учебный процесс.

S. PAVKH, I. PAVKH

WORKBOOK AS A MEANS OF ACTIVATION OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK

The article deals with independent work as a factor of activization of cognitive activity of students. It has been stated that the usage of a workbook in the process of study of professional disciplines increases students' creative and cognitive activity. The basic approaches to the structure and content of workbooks designed to study professional disciplines have been determined. The author proves that the usage of a workbook in students' independent work facilitates the consolidation and

Keywords: *workbook, students' independent work, workbook structure, handcrafts, educational process.*

Сучасний період розвитку українського суспільства, соціально-економічні, політичні і духовні процеси в нашій державі актуалізують, зокрема, проблему підготовки педагогічних кадрів, їх професіоналізації та становлення громадянської позиції. Необхідним є посилення соціальної і творчої активності особистості й зростання ступеня її відповідальності не тільки за власну долю, й за ефективне вирішення суспільних проблем і завдань, проведення в Україні реформ.

Таке бачення загальносуспільної проблеми в освітній галузі «Технології» вимагає насамперед результативної організації цілісної професійної підготовки в оновлених умовах вищих навчальних закладів (ВНЗ), перегляду змісту їх діяльності, добору доцільних засобів, методів і форм його реалізації. Це співзвучно із пріоритетним завданням трудового навчання, яке полягає у формуванні технологічно грамотної особистості, забезпеченні підготовки її до фахової трудової діяльності в умовах високотехнологічного інформаційного суспільства.

Сьогоднішній учитель повинен постійно оновлювати і вдосконалювати свої знання, самостійно осмислювати, аналізувати різні навчально-методичні та практичні матеріали, програмні й альтернативні підручники і посібники, навчальні програми, здійснювати їх відбір та організовувати власну роботу відповідно до сучасних вимог. У зв'язку з цим необхідна переорієнтація навчального процесу у вищій школі від інформаційного до організаційного в керівництві самостійною навчально-пізнавальною, науково-дослідною і професійно-практичною діяльністю студентів з використанням інноваційних технологій [6].

Неможливо уявити висококваліфікованого учителя трудового навчання, котрий не вміє і не бажає отримувати знання за рахунок навчання та учіння. Основою учіння є самоосвіта, тобто отримання знань, способів діяльності, компетентностей за рахунок самостійної роботи.

Дидактична суть поняття «самостійна робота» розглядається в педагогічній літературі по-різному, зокрема як: метод навчання (Я. Болюбаш, В. Підкасистий та ін.), засіб навчання (В. Грубіянко, А. Сороковий та ін.), форма організації творчої діяльності тих, хто навчається (В. Вітвіцька, М. Степко й ін.), компонент творчої пізнавально-практичної діяльності (В. Бондаровський, В. Кремень та ін.) тощо.

Більшість учених-педагогів вважають самостійну роботу найважливішою умовою підвищення активності студентів та ефективним засобом організації їхньої пізнавальної діяльності, що:

- узгоджується з конкретною дидактичною метою і завданням;
- формує на кожному етапі заняття необхідний обсяг і рівень знань, навичок і вмінь для вирішення певного рівня завдань з поступовим просуванням від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності;
- напрацьовує психологічну спрямованість на самостійне систематичне поповнення своїх знань та умінь, способів діяльності, компетентностей орієнтуватися в потоці інформації при вирішенні нових завдань;
- становить найважливішу умову самоорганізації і самодисципліни того, хто навчається;
- є головним знаряддям педагогічного керівництва й управління самостійною пізнавальною діяльністю студента в процесі навчання [1; 3; 4; 5].

Викладачі кафедри технологічної освіти та охорони праці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка прагнуть ефективно вирішувати існуючі проблеми у вищій школі. Вони працюють результативно над вдосконаленням методів, прийомів і засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, запроваджують інноваційні технології навчання, вдосконалюють традиційні форми занять і запроваджують нові, розробляють навчальні посібники, методичні матеріали для самостійної роботи студентів.

З цією метою практика впровадження і використання робочих зошитів із фахових дисциплін спрямована на оновлення вимог у змісті професійної підготовки майбутніх вчителів, передбачає активніше залучення студентів до вирішення педагогічних завдань, забезпечення

єдності їхньої практичної і теоретичної професійної підготовки. Тому наше дослідження базується на запровадженні у навчальний процес із вивчення фахових дисциплін робочого зошита на друкованій основі як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, що призводить до одержання нового, раніше невідомого знання та поглиблення і розширення вже отриманих знань.

Мета статті – проаналізувати самостійну діяльність студентів з робочими зошитами із професійно орієнтованих дисциплін як засіб підвищення навчальних досягнень майбутніх педагогів.

Ми переконані, що такі зошити слугують інтенсифікації формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх учителів трудового навчання і мають певні специфічні риси, зумовлені характером фахової діяльності вчителя, а також метою і змістом навчального предмета.

Робочі зошити з друкованою основою дедалі частіше використовують для оптимізації навчального процесу при вивченні різних предметів. Зауважимо, що стосовно поняття «робочий зошит» у педагогіці вищої школи існують різні думки. Одні автори визначають його як засіб, що сприяє реалізації цілісної системи навчання (В. Онищук); інші ж – як набір завдань для організації самостійної роботи, складений чітко відповідно до чинних робочих програм (О. Нільсон) або як дидактичний комплект для виконання самостійної роботи студентами на практичних заняттях і в процесі підготовки до них безпосередньо на сторінках зошитів (Н. Преображенська).

Така неоднозначність в педагогічній літературі стосовно змісту і місії робочого зошита позначається на існуванні різних поглядів у розумінні його завдань у навчальному процесі і змістовного наповнення.

Робочий зошит з друкованою основою, на нашу думку, не є самостійним навчальним засобом, а функціонально доповнює підручник. Останній містить навчальний матеріал, тоді як робочий зошит призначений для усвідомлення змісту цього матеріалу, отже, визначає орієнтири в послідовному розвитку необхідних розумових дій під час навчального процесу.

З урахуванням результатів аналізу літературних джерел і практичного досвіду використання робочих зошитів нами сформульовано наступне визначення: робочий зошит – це навчальне видання, за допомогою якого відбувається усвідомлення студентами нового навчального матеріалу і формування у них практичних навичок і вмінь, а також здійснюється самостійна робота майбутніх педагогів, проводиться контроль їхніх навчальних здобутків.

Аналіз досвіду використання робочих зошитів свідчить, що в навчальній практиці їх розрізняють за призначенням, а саме:

- інформаційний – містить відомості про зміст навчального матеріалу;
- контролюючий – використовується після вивчення теми з метою контролю за навчальними досягненнями студентів;
- змішаний – включає інформаційний і контролюючий блоки [2, с. 4].

При впровадженні робочих зошитів у навчальний процес викладачами кафедри технологічної освіти та охорони праці ТНПУ ім. В. Гнатюка встановлено, що:

- наявність коротких теоретичних відомостей допомагає структурувати і систематизувати навчальний матеріал;
- друкована основа підвищує продуктивність заняття;
- система вправ різного рівня складності покращує практичне оволодіння теоретичним матеріалом;
- система вправ і завдань різного характеру (репродуктивних, творчих, дослідницьких) сприяє активному залученню кожного студента у процес навчання, в самостійну роботу з метою здобуття нових знань.

У навчальному процесі ВНЗ використовують робочі зошити окремо для лекційних і практичних занять, лабораторних і контрольних робіт, самостійної роботи, а також поліфункціональні робочі зошити (для всіх видів занять і робіт).

Більшість викладачів і дослідників мету застосування робочих зошитів для лекційних занять вбачає у допомозі студентів у опануванні великого обсягу навчальної та наукової інформації, що і визначає їх завдання:

- попереднє ознайомлення з проблематикою лекції;
- ознайомлення з основними поняттями і визначеннями, які розглядаються на лекції;
- синхронне конспектування лекції;

- наступне доповнення лекції за матеріалами підручника (або електронного навчального посібника) в асинхронному режимі [5].
- Для виконання означених завдань робочий зошит для лекційних занять може мати таку структуру:
- тема лекції;
- план лекції або перелік основних теоретичних і прикладних проблем лекції;
- словник основних термінів і понять;
- розділ для конспектування, який може включати ілюстрації, схеми, таблиці, що потребують доповнення, а також довідкові дані;
- місця для доповнення конспекту у процесі роботи з рекомендованою літературою;
- розділ для відповідей на поставлені в лекції питання і для виконання вправ на засвоєння лекційного матеріалу.

Досвід педагогічної роботи у ВНЗ показав, що використання такого робочого зошита сприяє закріпленню нових знань, розвиває творче мислення, активізує роботу студентів на заняттях, підводить їх до глибокого аналізу отриманої інформації.

Очевидно, що робочий зошит використовується на лекції як додатковий засіб, а не як основний канал педагогічної комунікації, тобто навчальна діяльність майбутнього вчителя на лекції не має зводитися лише до заповнення цього зошита. Для визначення обсягу та рівня засвоєння лекційного матеріалу викладачеві доцільно періодично переглядати робочий зошит студента.

На нашу думку, важливим у робочих зошитах є те, що в кінці кожної лекції подається коротка інформація з теми наступної і матеріали для самоконтролю.

Використання робочих зошитів для практичних робіт є значимим, адже на практичному занятті викладач формує вміння і навички практичного застосування окремих теоретичних положень за допомогою спеціально розроблених завдань і вправ. Безпосереднє виконання їх на аркушах з друкованою основою допомагає збільшити обсяг розумових і практичних дій студентів під час практичного заняття.

Вправи та завдання повинні бути логічно підібрані та розташовані так, щоб якнайкраще забезпечити успішне їх виконання.

По-перше, у робочому зошиті необхідно показати послідовність виконання типових завдань. Крім повного алгоритму вирішення завдань, доцільно навести неповний алгоритм їх виконання. Це дозволить студентів у процесі доповнень усвідомлено засвоювати навчальний матеріал, сприятиме глибшому осмисленню способів вирішення завдань.

По-друге, кожний розділ робочого зошита повинен містити кілька типових завдань різних видів. Це забезпечує набуття навичок в орієнтації та вирішенні широкого кола завдань, що підвищує якість засвоєння навчального матеріалу студентами.

По-третє, при вивченні кожної теми до робочого зошита потрібно включати завдання евристичного рівня, які вимагають самостійного встановлення алгоритму їх вирішення та пошуку способів його виконання.

З метою ефективного використання у навчальному процесі робочих зошитів для практичних занять необхідно, щоб включені у них завдання були зрозумілими, доступними і цікавими кожному студентів, відповідали різним рівням сформованості знань, умінь і навичок майбутніх учителів [1, с. 13].

Практичний досвід визначив доцільну структуру робочого зошита для практичних занять:

- тема практичного заняття;
- очікувані результати роботи;
- повні та неповні алгоритми виконання типових завдань;
- задачі, завдання та вправи репродуктивного рівня;
- завдання та задачі евристичного рівня;
- тематика творчих робіт і рекомендації з їх виконання.
- Після виконання роботи студенти складають звіт.
- Навчальна робота майбутніх вчителів трудового навчання проводиться, як правило, у навчальних майстернях. Тож обов'язковою складовою робочого зошита для проведення як практичних, так і лабораторно-практичних робіт повинні бути інструкційні матеріали з безпеки праці та організації робочого місця.

При конструюванні робочого зошита для лабораторно-практичних робіт доцільно дотримуватися такої структури:

- тема лабораторно-практичного заняття;
- мета лабораторно-практичного заняття;
- перелік інструментів, обладнання і матеріалів;
- стислі теоретичні положення;
- зміст і послідовність виконання роботи;
- правила безпеки праці під час виконання роботи;
- контрольні питання для самоперевірки;
- висновки.

Розроблені за наведеною структурою робочі зошити для практичних і лабораторних-практичних занять дозволяють застосовувати різні методи та прийоми навчання з метою становлення практичних вмінь і навичок, створюють сприятливі умови для формування у студентів умінь логічно мислити, аналізувати, робити висновки, обґрунтовувати свої практичні дії, посилюють мотивацію майбутніх учителів до навчання.

Викладач з метою виявлення рівня навчальних досягнень студентів перевіряє робочі зошити за встановленим графіком чи у період складання модуля і виставляє відповідну кількість балів. Це вимагає від студента систематичної роботи як в аудиторії, так і в процесі виконання індивідуальних завдань.

Мета використання робочих зошитів для самостійної роботи – надати студентові можливість індивідуально засвоїти зміст навчальної інформації, проявити практичні вміння при виконанні індивідуальних завдань і провести самоконтроль.

Щоби студент міг усвідомлено й самостійно виконувати завдання, він повинен знати основні теоретичні положення теми, що вивчається. Тому стисло сформульовані основні тези навчального матеріалу, без засвоєння яких неможливе досягнення поставленої мети навчання, мають бути включеними у відповідний розділ робочого зошита. Це дозволить студентові за необхідності звертатися до теоретичних питань теми, що полегшить вирішення завдань, а також сприятиме кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Теоретичні відомості навчального матеріалу доцільно подавати у вигляді структурно-логічних схем, систематизованих або порівняльних таблиць, опорних конспектів, графіків, що допомагає комплексно охопити навчальну інформацію, забезпечує виокремлення й усвідомлення головного у навчальному матеріалі [4, с. 89].

Як зазначалося вище, однією з істотних особливостей робочих зошитів з друкованою основою є те, що вони використовуються для створення орієнтовного алгоритму дій студентів при виконанні завдань. Тому ілюстрації та схеми, які використовують для контролю знань, доцільно виконувати «працюючими», тобто такими, що вимагають графічного доповнення, пояснюючих написів. Практичні ж завдання повинні бути розроблені так, щоб студент здійснював поетапне виконання операцій, які приводять до правильного рішення. При цьому процес виконання завдань і результат фіксуються відразу в зошиті, що дозволяє викладачеві прослідкувати хід думки студента і вчасно виявляти прогалини в його знаннях.

Включення повних і неповних алгоритмів рішень типових задач у робочі зошити для самостійної роботи спрямоване на забезпечення належного засвоєння майбутніми фахівцями необхідних умінь. Набуття навичок досягається внаслідок виконання певної кількості завдань репродуктивного рівня. Введення завдань творчого характеру вдосконалює розумові здібності студентів, формує їх професійну компетентність. Для самоконтролю засвоєння навчального матеріалу доречно використання тестових завдань, запитань і практичних завдань.

Робочий зошит для самостійної роботи може мати таку структуру:

- назва теми й очікувані результати;
- основні теоретичні відомості, які систематизовано відтворюють зміст теми навчального курсу;
- приклади виконання типових завдань;
- завдання репродуктивного характеру;
- завдання проблемно-пошукового характеру;
- завдання для самоконтролю.

Завдяки своїй структурі він допомагає студенту організувати процес самонавчання.

Для надання майбутньому вчителю можливості повнішого й глибшого засвоєння навчального матеріалу робочий зошит супроводжується списком джерел інформації, в т.ч. електронних і мережових. Корисним є введення у робочий зошит словника основних термінів і понять.

Отже, робочий зошит – це складова методичного забезпечення навчального процесу і може виконувати багатоаспектну роль в оптимізації та підвищенні ефективності навчання у вищій школі. Можемо стверджувати, що ефективність робочих зошитів як засобу активізації пізнавальної діяльності студентів підтверджена практикою, тому їх використання у навчальному процесі з вивчення професійно орієнтованих дисциплін є доцільним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лікарчук А. М. Навчальні завдання у зошитах з друкованою основою / А. М. Лікарчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – № 4. – С. 11–18.
2. Майорова І. Г. Визначення та класифікація робочих зошитів / І. Г. Майорова // Вісник післядипломної освіти. – 2011. – № 4 (17). – С. 78–85
3. Мусієнко В. М. Педагогічні аспекти викладання дисциплін у виші із залученням інтерактивних технологій / В. М. Мусієнко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_vet_2014_1_61.
4. Нечволод Л. Інформативно-ілюстративна функція робочого зошита / Л. Нечволод // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Харків: ХДПУ, 2000. – Вип. 12. – С. 88–91.
5. Риженко С. С. Про досвід використання мультимедійних технологій у навчальному процесі (у ВНЗ) / С. С. Риженко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lineyka.inf.ua/articles/001/>.
6. Ткачук Л. Сучасні освітні технології в активізації пізнавальної діяльності студентів педагогічних університетів / Л. Ткачук // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 2. – С. 3–10.

REFERENCES

1. Likarchuk A. M. Navchalni zavdannia u zoshytakh z drukovanoi osnovoiu [Educational tasks in notebooks with printed foundation]. Pedagogika i psykholohiia profesiinoi osvity, 2001, Vol 4, pp. 11–18.
2. Maiorova I. G. Vyznachennia ta klasyfikatiia robochykh zoshytiv [Identification and classification of workbooks]. Visnyk pisliadyplomnoi osvity, 2011, Vol 4 (17), pp. 78–85
3. Musiienko V. M. Pedagogichni aspekty vykladannia dystsyplin u vyshi iz zaluchenniam interaktyvnykh tekhnolohii [Pedagogical aspects of teaching disciplines at the university involving interactive technologies]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_vet_2014_1_61.
4. Nechvolod L. Informatyvo-iliustratyvna funktsiia robochoho zoshyta [Informational and illustrative function workbook]. Pedagogika ta psykholohiia, zb. nauk. Prats, Kharkiv, KhDPU, 2000, Vol. 12, pp. 88–91.
5. Ryzhenko S. S. Pro dosvid vykorystannia multymediinykh tekhnolohii u navchalnomu protsesi (u VNZ) [About the experience of using multimedia technology in education (in universities)]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://lineyka.inf.ua/articles/001/>.
6. Tkachuk L. Suchasni osvichni tekhnolohii v aktyvizatiiy piznavalnoi diialnosti studentiv pedagoichnykh universytetiv [Modern educational technology in enhancing learning of students of pedagogical universities]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Pedagogichna, 2009, Vol. 25, Ch. 2, pp. 3–10.

УДК 373.3-051:378.046-021.68

В. В. КУЗЬМЕНКО, В. В. ПРИМАКОВА

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ В УЧНІВ ЗАСОБАМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Охарактеризовано специфіку підготовки вчителів початкових класів у післядипломній освіті до формування наукової картини світу в школярів засобами трудового навчання. Встановлено напрями діяльності педагогів із зазначеної проблеми в курсовий і міжкурсний періоди підвищення їх кваліфікації. Уточнено контент поняття «наукова картина світу». Визначено роль трудового навчання в її формуванні в учнів, потенціал вказаної навчальної дисципліни як інтегратора знань. Окреслено педагогічні умови підготовки вчителів до формування адекватних світоглядних уявлень у молодших школярів. Проаналізовано програми з